

ШИНКАРУК Віктор

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

<https://orcid.org/0000-0002-1317-8225>

v.a.shinkaruk@gmail.com

ПАНАСЮК Кіріл

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

<https://orcid.org/0009-0005-6697-0063>

panasnp228@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ АКМЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ КУРСАНТІВ

Важливою проблемою сучасної педагогіки вищої школи є формування фахівців високої кваліфікації будь якої галузі людської діяльності. Фізична підготовка є важливою складовою системи підготовки курсантів закладів вищої освіти у секторі безпеки та оборони. Для майбутніх офіцерів-прикордонників фізична підготовка є основою їхньої професійної діяльності, їй приділяється першочергова увага під час навчання.

Аналіз способів та можливостей подальшого розвитку особистості може відбуватися в межах нових підходів у галузі освіти, на дослідження яких вчені з різних країн спрямовують свої зусилля. Окрім традиційних освітніх концепцій, що вже отримали визнання, проводиться пошук нових підходів та концепцій. Останнім часом активно розвивається новий науковий підхід – акмеологія, яка розглядає розвиток як постійне удосконалення, а його результат – досягнення особистості та суспільства.

Акмеологія, походить від грецького «акме» – вершина, найвища точка чого-небудь. Це відносно нова наукова галузь, яка включає в себе комплекс наукових дисциплін, що досліджують людину в процесі її саморозвитку, самовдосконалення та самовизначення в різних сферах життя та самореалізації. Цей новий аспект наукового дослідження вимагає перегляду традиційних уявлень про розвиток людини, акцентуючи увагу на ролі та значенні зрілої особистості в сучасних умовах. У зв'язку з цим доцільно розглянути можливості даного підходу до вдосконалення фізичної підготовки курсантів.

Ключові слова: акмеологія, акмеологічний підхід, спорт, фізична підготовка, курсант, військовослужбовець

<http://doi.org/10.31891/pcs.2024.1.77>

1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Важливою проблемою в сучасній педагогіці вищої школи є формування висококваліфікованих фахівців у будь-якій галузі діяльності. Сучасна професійна освіта має бути спрямована на створення умов, що забезпечують високу якість професійної підготовки майбутніх фахівців, розвиток їх здібностей самостійно вирішувати життєві та особистісні проблеми. Це також актуально для підготовки курсантів, оскільки завдання військовослужбовців або правоохоронців можуть бути нестандартними та поліфункціональними. Окрім традиційних освітніх концепцій, що вже отримали визнання, проводиться пошук нових підходів та концепцій. Аналіз способів і можливостей подальшого розвитку особистості може проводитися в рамках нових підходів у галузі освіти. Останнім часом активно розвивається новий науковий підхід – акмеологія, яка розглядає розвиток як постійне удосконалення. Акмеологія, походить від

грецького «акме» – вершина, найвища точка чого-небудь. Це відносно нова наукова галузь, яка включає в себе комплекс наукових дисциплін, що досліджують людину в процесі її саморозвитку, самовдосконалення та самовизначення в різних сферах життя та самореалізації. Акмеологія швидко пройшла всі необхідні етапи для свого розвитку, і на сьогоднішній день має визначений понятійний апарат та основні наукові категорії (акмеологічний підхід, акмеологічні закономірності, акмеологічні умови, акмеологічний потенціал та інші). Також був успішно розроблений власний методологічний інструментарій. Окрім загальнонаукових методів, таких як аналіз і синтез, акмеологія використовує методи з психології та педагогіки. Крім того, були розроблені власні акмеологічні методи, наприклад акмеографічний опис, побудова акмеограми, акмеологічне інтерв'ю. Предмет акмеології полягає у вивченні творчого потенціалу особистості, тих закономірностей та умов, які дозволяють суб'єкту діяльності розкривати свій творчий потенціал на різних

рівнях і досягати вершин самореалізації. Завдання акмеології полягає у забезпеченні знаннями та технологіями, що дозволяють суб'єкту діяльності успішно реалізуватися. Цей новий аспект наукового дослідження вимагає перегляду традиційних уявлень про розвиток людини, акцентуючи увагу на ролі та значенні зрілої особистості в сучасних умовах.

Фізична підготовка є важливою складовою системи підготовки курсантів закладів вищої освіти у секторі безпеки та оборони, їй приділяється першочергова увага під час навчання. Акмеологія вивчає процеси саморозвитку та самовдосконалення людини у різних аспектах життя. Її принципи та методи можуть бути важливими для формування ефективної системи фізичної підготовки. Реалізація акмеологічного підходу забезпечить посилення професійної мотивації майбутніх фахівців, стимулювання їх творчого потенціалу, виявлення та плідне використання особистісних ресурсів для досягнення успіху у професійній діяльності за допомогою формування акмеологічної спрямованості особистості. Враховуючи це, розглянемо можливості цього підходу у вдосконаленні фізичної підготовки курсантів.

2. АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Слід зазначити, що сьогодні активно проводяться дослідження теоретичних проблем та розробка методів формування акмеологічної концепції розвитку професіоналізму; дослідження і розробка структури та складу акмеологічного інструментарію в системі прикладної акмеології. Спостерігається увага науковців до такої проблематики як цілісний розвиток особистості (С. Гессен, В. Кремень, В. Лутай та ін.), теорія вищих досягнень людини (Д. Богоявленська, Т. Махия, Поташнік та ін.), акмеологічний підхід (Т. Волотовська, Т. Григор'єва, Г. Данилова та ін.). На думку вище зазначених науковців, сутність професійної освіти, відповідно до акмеологічного підходу, можна розуміти як цілісний розвиток людини в умовах освітніх систем, розвиток професіоналізму та творчого потенціалу, готовність до професійної самореалізації.

Дослідження окремих проблем та аспектів акмеологічного підходу знаходимо у

С. С. Пальчевського (2010), який стверджує, що акмеологія – це поклик майбутнього та відмічає, що акмеологію як науку на сьогоднішньому етапі розвитку відрізняє фундаментальність, інтегрований характер і гуманістична спрямованість [4, с. 7–13]. С. М. Калаур (2011) зазначає, що акмеологія, як наука про механізми вдосконалення людської діяльності на базі новітніх інноваційних технологій, у повній мірі може сприяти сучасним тенденціям в освіті [3].

Утім, варто зазначити, що, незважаючи на активізацію зусиль науковців, спрямованих на вивчення окремих питань використання акмеологічних технологій в освітньому процесі, у сучасній літературі практично відсутні дослідження щодо впровадження акмеологічних технологій для підготовки військовослужбовців та правоохоронців.

3. ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Мета статті проаналізувати основні завдання, які розв'язує акмеологія та визначити основні шляхи використання акмеологічного підходу у фізичному вихованні курсантів закладів вищої освіти у секторі безпеки та оборони. В статті також намічені перспективи подальших розвідок на дану тематику.

4. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБҐРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Результатом сучасної вищої освіти має стати формування професіонала, здатного до самостійного мислення, самореалізації як професійної, так і особистої, вміння об'єктивно оцінити свої здібності та можливості, такого, що прагне до самовдосконалення та вміння долати перешкоди. Акмеологічний підхід базується на ідеї, що розвиток особистості є постійним процесом досягнення вершини у своєму потенціалі. Він акцентує увагу на індивідуальних можливостях та унікальності кожної людини. У контексті фізичного розвитку це передбачає врахування індивідуальних особливостей кожного курсанта та стимулювання його потенціалу. Акмеологічний підхід являє собою систему принципів, прийомів та методів, що дозволяють вирішувати акмеологічні проблеми та завдання; його реалізація у

професійній освіті зумовлює прогресивні зміни у змісті та рівні спрямованості особистості майбутніх фахівців, у рівні їхньої теоретико-методологічної та практичної професійної підготовленості. Мета акмеології полягає в удосконаленні особистості, допомогти в досягненні нею вершин фізичного, духовного, морального і професійного розвитку та гуманізація даного розвитку [4, с. 7].

З акмеологічної перспективи, суб'єкт саморозвитку знаходиться між двома полюсами – від реального, часто неідеального, до ідеального засобу самоорганізації [1, с. 32]. Акмеологічний підхід вважає, що досягнення акме та самореалізації не полягає в досягненні ідеальних образів, але у постійному прогресі в цьому напрямку, шляхом порівняння реальних показників розвитку людини з оптимальною моделлю самовдосконалення. Людина не просто реалізує себе, обираючи між різними шляхами розвитку, а трансформує себе, долаючи психологічні бар'єри, переосмислюючи свої життєві очікування, а шукає можливості для розвитку якостей, які мають акмеологічне значення, створюючи власну траєкторію особистісного зростання [2, с. 31]. Т. Дерєка зазначає, що активність особистості як суб'єкта виявляється саме в цьому просторі між реальним та ідеальним та виявляється у постійному вирішенні конфліктів між високоорганізованою живою системою, яку вона представляє, і об'єктивними умовами своєї життєдіяльності [2, с. 32]. Суб'єкт саморозвитку формує конкретний спосіб організації свого життя, який залежить не лише від його природних здібностей, але й в значній мірі від його цінностей, установок і мети. Важливою складовою фізичної підготовки є мотиваційно-вольовий компонент, який визначає успішність та стійкість у досягненні фізичних цілей та результатів. Акмеологічний підхід акцентує на постійному саморозвитку та досягненні вершини потенціалу. У контексті фізичної підготовки це означає виявлення та стимулювання внутрішніх мотивів, які спонукають особистість до активної фізичної діяльності. Акмеологія допомагає розкрити потенціал кожного індивіда та виявити його внутрішні ресурси для досягнення фізичних цілей. Акмеологія, як наукова галузь,

досліджує процеси саморозвитку та досягнень людини, тому її принципи можуть бути корисними для розуміння та оптимізації мотиваційно-вольового компоненту в контексті фізичної культури. Мотиваційно-вольовий компонент фізичної культури особистості відображає як мотивацію курсантів до оздоровчої діяльності, так й задоволеність процесом фізичного виховання, додаток вольових зусиль, необхідні досягнення запланованих результатів діяльності. Індивід повинен бути свідомим своїх цілей та мати внутрішній стимул для досягнення їх. Самодисципліна допомагає керувати мотивацією та волею, щоб подолати перешкоди та досягти поставлених завдань. До показників та критеріїв мотиваційно-вольового компонента відносимо: рівень сформованості мотивації оздоровчої діяльності; задоволеність процесом фізичного виховання; емоційний, поведінковий та соціальний самоконтроль.

Одним з ключових аспектів акмеологічного підходу є персоналізація програми фізичної підготовки. Кожен курсант має свої унікальні фізичні здібності, цілі та потреби. Шлях до досягнення фізичної підготовки повинен бути індивідуалізованим, враховуючи ці особливості. Акмеологічний підхід також підкреслює важливість розвитку мотивації та самодисципліни у курсантів. Самоусвідомлення своїх цілей та внутрішній стимул до досягнення успіху є ключовими елементами активізації потенціалу в фізичній підготовці.

Операційно-діяльнісний компонент фізичної підготовки – особистості ступінь оволодіння необхідними знаннями, вміннями та навичками, спрямованими на досягнення належного рівня розвитку фізичних якостей, необхідного для повноцінного здійснення соціальної та професійної діяльності. До показників та критеріїв операційно-діяльнісного компонента відносимо володіння знаннями в галузі фізичної культури, розуміння та застосування відповідних знань для досягнення необхідного рівня фізичної підготовленості; здатність використовувати методи та засоби фізичної підготовки; рівень розвитку основних фізичних якостей (сили, швидкості, витривалості, спритності, гнучкості). Операційно-діяльнісний компонент фізичної підготовки, в контексті акмеологічного

підходу, розглядаємо як систему специфічних дій та операцій, спрямованих на розвиток фізичних якостей та вдосконалення фізичних навичок курсантів. Курсантам необхідно прищеплювати готовність до самостійного аналізу власного стилю та способу життя, а також ступінь його відповідності умовам конкретної діяльності. Формування операційно-діяльнісного компонента фізичної культури особистості може здійснюватися опосередковано через розвиток мотиваційно-вольового компонента, що забезпечує відданість курсантів цінностям здорового способу життя, вольову регуляцію фізичної діяльності, а також рефлексивно-прогностичного компонента через можливість саморефлексії. Аналіз власних досягнень у відповідній діяльності дозволяє курсантам намічати шляхи та вибудовувати лінії фізичного, інтелектуального та морального саморозвитку та самовдосконалення. Сформованість мотиваційно-вольового та операційно-діяльнісного компонентів перебувають у постійному розвитку, вони доповнюються новими знаннями у питаннях самозбереження здоров'я, збагачуються новими мотивами оздоровчої діяльності, корисними звичками. Ця обставина є необхідною умовою вдосконалення протягом усього життя.

Розглянемо можливості акмеологічного підходу до вирішення проблеми формування військово-професійної мотивації курсантів. Даний напрямок орієнтує навчально-виховний процес на прогресивний професійний саморозвиток, знаходження особистісного сенсу у військовій кар'єрі, на досягнення нових професійних висот.

У акмеологічній освіті особистість еволюціонує як індивід, де враховуються її унікальні особливості, формуються духовні й моральні цінності, розвиваються творчі здібності, а також вміння будувати взаємини в колективі. Для всіх учасників освітнього процесу характерними є пізнавальні мотиви, навчання перетворюється на внутрішню потребу, і творче переосмислення дійсності стає провідним принципом.

Виходячи з елементів акмеологічної складової, процес фізичної підготовки у військовому виші може вибудовуватись на основі наступних принципів: 1) принцип цілісності, що дозволяє розглядати курсанта та процес фізичного виховання як єдині

явища, які впливають один на одного на постійній основі; 2) принцип системності, що визначає процес фізичної підготовки як складноорганізовану та динамічну систему. Включення в систему нових інноваційних форм навчання та виховання дає сформовану військово-професійну мотивацію курсантів як нову якість; 3) принцип суб'єктності, сприяє актуалізації внутрішніх сил курсанта, формування персональності як значної якості особистості офіцера-професіонала; 4) принцип активності, що надає вплив на формування ініціативності та самостійності курсантів, усвідомлення ними значущості військово-професійної діяльності для суспільства та держави; 5) принцип гуманізму, що орієнтує самоцінність особистості курсанта, формування прагнення самоактуалізації у військовому середовищі.

5. ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

Акмеологічний підхід до фізичного розвитку курсантів підкреслює постійний процес досягнення вершини особистісного потенціалу, ураховуючи їхні індивідуальні особливості та унікальність. Система принципів акмеології допомагає реалізувати особистісний потенціал курсантів у фізичній підготовці, враховуючи їхні цілі та потреби, що є ключовим для успішного навчання та професійного зростання.

Акмеологічний підхід сприяє формуванню мотивації та самодисципліни курсантів у досягненні фізичних цілей, що відображає важливість внутрішнього стимулу та особистісного розвитку в контексті фізичної культури. Підготовка курсантів, які мають відпрацьовувати високий рівень фізичної підготовки, може включати в себе індивідуалізовані програми, що враховують їхні особистість та потенціал, з метою досягнення оптимальних результатів у фізичній сфері. Такий підхід може допомогти курсантам подолати психологічні бар'єри, поставлені перед ними під час фізичної підготовки, та досягти високого рівня фізичного розвитку, що є важливим елементом в їхній професійній діяльності.

Перспективи подальших досліджень. Вивчення акмеологічного підходу може сприяти створенню нових педагогічних

стратегій, що спрямовані на максимізацію потенціалу курсантів у фізичному розвитку та досягненні високих результатів. Зокрема, дослідження можуть спрямовуватися на створення програм, що враховують індивідуальні особливості курсантів, їхні

мотиваційні фактори та потреби в розвитку. Також подальші розвідки можуть розглядати роль психосоціального середовища, такого як командна динаміка та міжособистісні відносини, у формуванні мотивації та досягненні фізичних цілей.

Література

1. Дерка Т.Г. Акмеологічні засади неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання: концепція дослідження. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. №7(51). С. 31-39.
2. Дьба Т.Г. Акмеологічні засади неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання: базові поняття. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2015. №1-2(42). С. 25-31.
3. Калаур С.М. Акмеологічні аспекти формування особистісної зрілості студентів у процесі навчання у ВНЗ. *Забезпечення наступності змісту в системі ступеневої вищої та післядипломної освіти: українські традиції та європейська практика*: зб. наук. пр. I Всеукраїнського науково-методичного семінару, 29 жовтня 2010. Хмельницький : Поліграфіст-2. С. 49–52.
4. Пальчевський С. С. Акмеологія – поклик майбутнього. *Акмеологія в Україні*: наукове видання. 2010. №1. С. 7–13.

References

1. Dereka T.H. (2015) Akmeolohichni zasady neperervnoi profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv fizychnoho vykhovannia: kontsepsiia doslidzhennia. [Acmeological principles of continuous professional training of physical education specialists: research concept.] *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. №7(51). Pp. 31-39. [in Ukrainian]
2. Dyba T.H. (2015) Akmeolohichni zasady neperervnoi profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv fizychnoho vykhovannia: bazovi poniattia. [Acmeological principles of continuous professional training of physical education specialists: basic concepts.] *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka*. №1-2(42). Pp. 25-31. [in Ukrainian]
3. Kalaur S.M. (2010) Akmeolohichni aspekty formuvannia osobystisnoi zrilosti studentiv u protsesi navchannia u VNZ. [Acmeological aspects of the formation of personal maturity of students in the process of studying at a university] *Zabezpechennia nastupnosti zmistu v systemi stupenevoi vyshchoi ta pislidyplomnoi osvity: ukraïnski tradytsii ta yevropeiska praktyka*: Coll. of science Proceedings of the 1st All-Ukrainian Scientific and Methodological Seminar, Khmelnytskyi: Polihrafist-2. Pp. 49–52. [in Ukrainian]
4. Palchevskiy S. S. (2010) Akmeolohiia – poklyk maibutnoho. [Acmeology is the call of the future] *Akmeolohiia v Ukraini*: scientific edition. №1. Pp. 7–13. [in Ukrainian].

Abstract

SHYNKARUK Viktor, PANASIUK Kiril

FEATURES OF ACMEOLOGICAL APPROACH TO THE PHYSICAL DEVELOPMENT OF CADETS

An important problem of modern higher education pedagogy is the formation of highly qualified specialists in any field of human activity. Physical training is an important component of the system of training cadets of higher education institutions in the security and defense sector. For future border guards, physical training is the basis of their professional activity, and it is given primary attention during training.

The analysis of ways and possibilities of further development of the personality can take place within the framework of new approaches in the field of education, on the research of which scientists from different countries are directing their efforts. In addition to traditional educational concepts that have already gained recognition, new approaches and concepts are being sought. This creates a need for scientific research into new approaches, effective tools and methods that can help improve approaches to the physical training of cadets. Recently, a new scientific approach has been actively developing - acmeology, which considers development as constant improvement, and its result - the achievement of the individual and society.

Acmeology comes from the Greek "acme" - the top, the highest point of something. This is a relatively new scientific field, which includes a complex of scientific disciplines that study a person in the process of his self-development, self-improvement and self-determination in various spheres of life and self-realization. This new aspect of scientific research requires a revision of traditional ideas about human development, emphasizing the role and importance of a mature personality in modern conditions. In this regard, it is advisable to consider the possibilities of this approach to improving the physical training of cadets.

Key words: acmeology, acmeological approach, sports, physical training, cadet, military serviceman.

Стаття надійшла до редакції 17.01.2024 р.